

คู่มือ การประเมินตนเองของโรงเรียนสุขภาวะ

ประวิต เอราวรรณ

มูลนิธิสถาบันวิจัยระบบการศึกษา

แนวคิดโรงเรียนสุขภาวะ

โรงเรียน เป็นองค์กรยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของประเทศให้มีคุณลักษณะตามที่สังคมคาดหวัง ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างคุณลักษณะผู้เรียนที่ผ่านมาของโรงเรียนนั้นมีการจัดกระบวนการตามหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษาที่เป็นบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนเอง และการสนับสนุนในลักษณะโครงการต่างๆ จากหน่วยงานต้นสังกัดหรือองค์กรต่างๆ ภายนอก โดยมุ่งให้เกิดการพัฒนากระบวนการจัดการและกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งต่างมีเจตนาารมณ์ที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนร่วมกัน เพียงแต่มีเป้าหมายหรือจุดเน้นในการพัฒนาแตกต่างกันไปตามกรอบภารกิจและเป้าหมายขององค์กรนั้นๆ

สำหรับการพัฒนาโรงเรียนตามกรอบแนวคิดด้านสุขภาวะของ สสส. ใน ๔ มิติคือ ภาวะแห่งความสุขอันสมบูรณ์ทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญานั้น ในระยะเวลาที่ผ่านมา สำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว (สำนัก 4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ดำเนินงานร่วมกับภาคีหลักเพื่อมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาวะด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก และเยาวชนทุกกลุ่ม ทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่งการสร้างเสริมสุขภาวะผ่านโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นช่องทางหนึ่งที่สำนัก 4 เล็งเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2546 ปัจจุบันมีโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนทุน ในการดำเนินงานกว่า 1,000 โรงเรียน มีโครงการสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนจาก สสส.เกิดขึ้นจำนวนมาก

เนื่องจากสถานศึกษาเป็นหน่วยหลักในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้น เพื่อยกระดับการทำงานของโรงเรียนให้เป็นพื้นที่ฐานการทำงาน (platform) ของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาสุขภาวะ เพื่อตอบสนองต่อเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ และเป้าหมายเฉพาะของ สสส. จึงได้ให้ความหมายของคำว่า **"โรงเรียนสร้างเสริม สุขภาวะ"** เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจตรงกัน ดังนี้

๑. องค์ประกอบและลักษณะร่วมของโรงเรียนสุขภาวะ

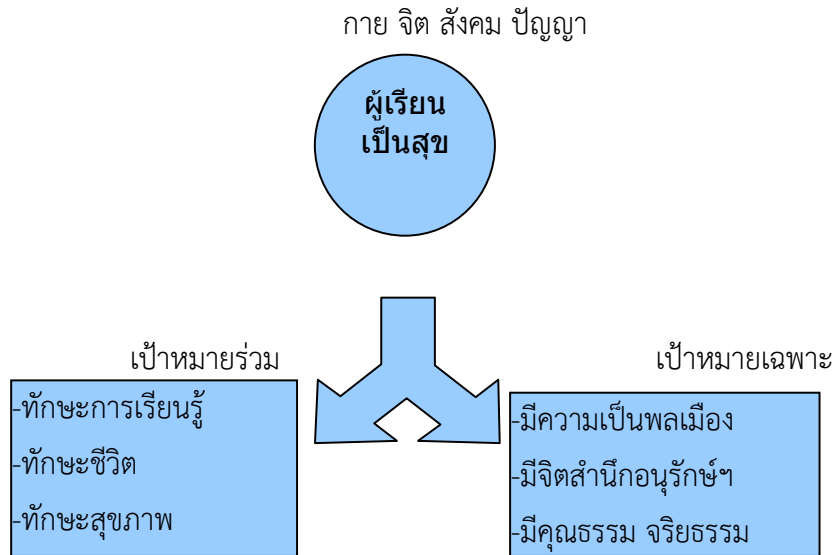
องค์ประกอบของโรงเรียนสุขภาวะมี ๕ องค์ประกอบคือ (๑) ผู้เรียนเป็นสุข (๒) โรงเรียนเป็นสุข (๓) สภาพแวดล้อมเป็นสุข (๔) ครอบครัวเป็นสุข และ (๕) ชุมชนเป็นสุข ทั้ง ๕ องค์ประกอบมีความเกี่ยวเนื่องและส่งผลต่อกัน กล่าวคือ โรงเรียนสุขภาวะนั้นต้องมีเป้าหมายเพื่อสร้างเสริมให้ "ผู้เรียนเป็นสุข" โดยการปรับสภาพ ลดปัจจัยเสี่ยง จัดโครงสร้างและระบบต่างๆ ให้โรงเรียน สภาพแวดล้อม ครอบครัว และชุมชนเป็นพื้นที่ปลอดภัย และส่งเสริมสุขภาวะของผู้เรียนทั้งด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา ซึ่งมีคุณลักษณะร่วม ดังต่อไปนี้

๑) ผู้เรียนเป็นสุข

๑.๑) มีทักษะการเรียนรู้ มีทักษะชีวิต และมีทักษะสุขภาพ

๑.๒) มีความเป็นพลเมือง มีสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรม

จริยธรรม

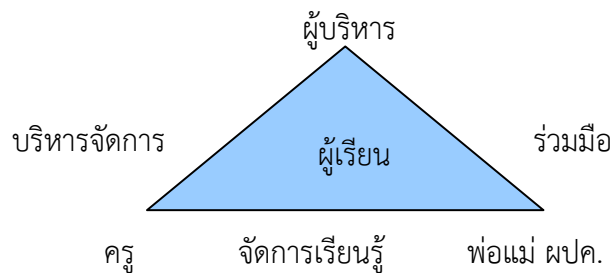

๒) โรงเรียนเป็นสุข

๒.๑) บริหารจัดการให้เกิดสุขภาวะในองค์กร

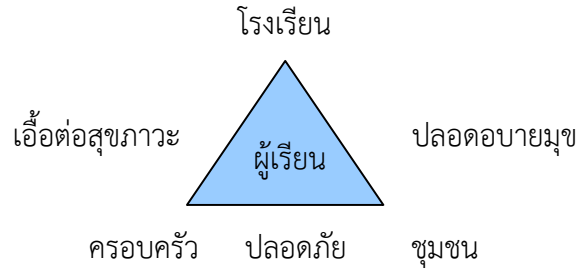
๒.๒) จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างผู้เรียนทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญา

๒.๓) ร่วมมือกับพ่อแม่ผู้ปกครองในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้เรียน

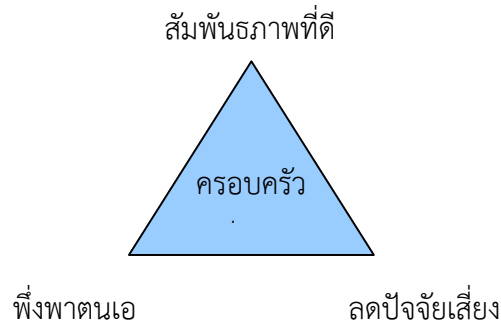
๓) สภาพแวดล้อมเป็นสุข

โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ปลอดภัยมุข และเอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพผู้เรียน

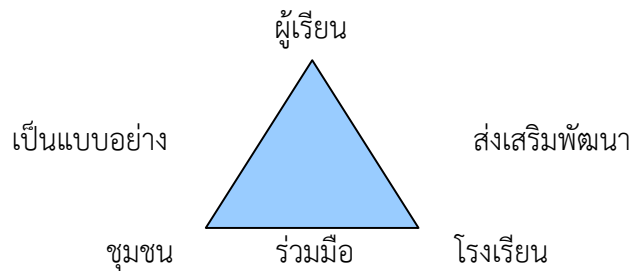
๔) ครอบครัวเป็นสุข

- ๔.๑) มีสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่ดี
- ๔.๒) พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง
- ๔.๓) ลดและป้องกันปัจจัยเสี่ยงต่างๆ

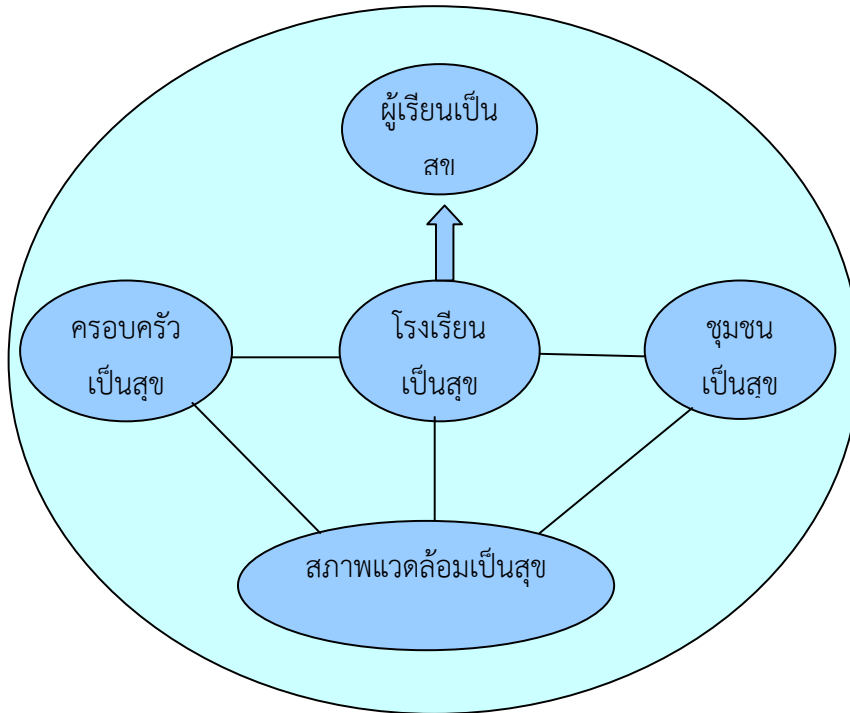

๕) ชุมชนเป็นสุข

เป็นแบบอย่าง และร่วมมือกับโรงเรียนในการส่งเสริมพัฒนาสุขภาพผู้เรียน

๒. แผนภาพความสัมพันธ์ของPlatformโรงเรียนสุขภาวะ

กระบวนการประเมิน

การพัฒนาโรงเรียนตามกรอบแนวคิดโรงเรียนสุขภาวะนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนต้องมีการประเมินตนเองตามองค์ประกอบโรงเรียนสุขภาวเป็นระยะๆ เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนมีเป้าหมายและกระบวนการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องชัดเจน

หลักการสำคัญของการประเมินโรงเรียนสุขภาวคือ **"การประเมินตนเอง (Self-assessment) ของโรงเรียนเพื่อทบทวน (Review) กระบวนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดโรงเรียนสุขภาวทั้ง ๕ องค์ประกอบ ผลประเมินจะทำให้ผู้เกี่ยวข้องทราบว่า โรงเรียนมีความเป็นโรงเรียนสุขภาวมากน้อยเพียงใด และนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง"**

วิธีการประเมิน

โรงเรียนจัดประชุมคณะครูเพื่อระดมสมอง และหาฉันทามติของที่ประชุม ให้ได้ข้อสรุปแต่ละองค์ประกอบว่า โรงเรียนอยู่ระดับใด และภาพรวมอยู่ระดับใด

กรอบการประเมิน

การประเมินจะแบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ

- (๑) การประเมินผลลัพธ์ที่ตัวผู้เรียน
- (๒) การประเมินกระบวนการพัฒนาสุขภาวของโรงเรียน

ตอน ๑ การประเมินผลลัพธ์ที่ตัวผู้เรียน

ผลลัพธ์ผู้เรียนเป็นสุข จะแบ่งเป็น ๖ ด้าน ๒๒ ตัวชี้วัด ดังนี้

(๑) มีทักษะการเรียนรู้

- เอาใจใส่การเรียนรู้
- อ่านคล่อง เขียนคล่อง
- กล้าคิด กล้าถาม กล้านำเสนอ
- ผลการเรียนดีขึ้น

(๒) มีทักษะชีวิต

- ไม่ยุ่งเกี่ยวสิ่งเสพติด อบายมุข
- รู้จักแยกแยะถูกผิด รู้จักปฏิเสธ
- ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ

(๓) มีทักษะสุขภาพ

- รักษาความสะอาดเสื้อผ้า ร่างกาย
- ทานผักผลไม้ ลดน้ำอัดลมขนมขบเคี้ยว
- ร่างกายแข็งแรง ชอบเล่นกีฬา

(๔) มีความเป็นพลเมือง

- แต่งกายถูกระเบียบ
- มีสัมมาคารวะ
- ไม่ทะเลาะวิวาท
- เสียสละเพื่อส่วนรวม

(๕) มีสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- ใช้น้ำ ไฟฟ้า และสิ่งของอย่างประหยัด
- รักษาความสะอาดของโรงเรียน

(๖) มีคุณธรรมจริยธรรม

- ไม่ลักขโมย
- เสียสละแบ่งปัน
- ขยัน อดออม ไม่ฟุ่มเฟือย
- ช่วยเหลือน้อง หรือผู้อื่นที่อ่อนแอกว่า

วิธีการประเมิน

แบ่งระดับ ออกเป็น ๓ ระดับ คือ

ระดับ **เพิ่มขึ้น** หมายถึง จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมนั้น มีพฤติกรรมดีขึ้นหรือเพิ่มขึ้น หรือเป็นไป
ทางบวก หลังการพัฒนาโรงเรียนสุขภาวะ

ระดับ **เท่าเดิม** หมายถึง จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมนั้น ยังมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากเดิม
หลังการพัฒนาโรงเรียนสุขภาวะ

ระดับ **ลดลง** หมายถึง จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมนั้น มีพฤติกรรมแย่ลงหรือลดลง หรือเป็นไป
ทางลบ หลังการพัฒนาโรงเรียนสุขภาวะ

ตอน ๒ การประเมินกระบวนการพัฒนาสุขภาวะของโรงเรียน

กรอบการประเมิน

- ระดับการพัฒนาของโรงเรียน ใช้การแบ่งเป็น Rubric แบ่งเป็น ๔ ระดับ คือ ระดับ ๑ เริ่มต้น (Beginning) ระดับ ๒ ก้าวหน้า (Progressing) ระดับ ๓ (Accomplished) และ ระดับ ๔ เป็นต้นแบบ (Exemplary)

– การให้คะแนน

ระดับ ๑ เริ่มต้น	ให้ ๑ คะแนน
ระดับ ๒ ก้าวหน้า	ให้ ๒ คะแนน
ระดับ ๓ ปราบปรามผล	ให้ ๓ คะแนน
ระดับ ๔ เป็นต้นแบบ	ให้ ๔ คะแนน

ระดับ/ คะแนน	ระดับเริ่มต้น (Beginning) ๑ คะแนน	ระดับก้าวหน้า (Progressing) ๒ คะแนน	ระดับปราบปรามผล (Accomplished) ๓ คะแนน	ระดับเป็นต้นแบบ (Exemplary) ๔ คะแนน
เกณฑ์ ๑) ผู้เรียนเป็นสุข ๑.๑) มีทักษะการเรียนรู้ มีทักษะชีวิต และมีทักษะสุขภาพ ๑.๒) มีความเป็นพลเมือง มีสำนึกอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และมีคุณธรรมจริยธรรม	☐ โรงเรียนยังไม่กำหนดเป้าหมายและกระบวนการพัฒนา ผู้เรียนเป็นสุขที่ชัดเจน และครูมีความเข้าใจตรงกัน	☐ โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายตามข้อ ๑.๑ และ ๑.๒ กำหนดกระบวนการพัฒนา และลงมือปฏิบัติแล้ว	☐ โรงเรียนดำเนินการตามกระบวนการที่กำหนดไว้ จนผู้เรียนส่วนใหญ่มีคุณลักษณะตามข้อ ๑.๑ และ ๑.๒ แล้ว	☐ โรงเรียนสามารถอธิบาย/สาธิต/เผยแพร่กระบวนการของโรงเรียนที่สามารถพัฒนาผู้เรียนเป็นสุข เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นได้
๒) โรงเรียนเป็นสุข ๒.๑) บริหารจัดการให้เกิดสุขภาวะในองค์กร ๒.๒) จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างผู้เรียนทั้งกาย ใจ สังคม และปัญญา	☐ โรงเรียนยังไม่กำหนดเป้าหมายและกระบวนการพัฒนา โรงเรียนเป็นสุขที่ชัดเจนและครอบคลุมการบริหารจัดการ การจัดการกระบวนการเรียนรู้และความร่วมมือกับ	☐ โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายตามข้อ ๒.๑ ๒.๒ และ ๒.๓ กำหนดกระบวนการพัฒนา และลงมือปฏิบัติแล้ว	☐ โรงเรียนดำเนินการตามกระบวนการที่กำหนดไว้ จนบรรลุเป้าหมายตามข้อ ๒.๑ ๒.๒ และ ๒.๓ แล้ว	☐ โรงเรียนสามารถอธิบาย/สาธิต/เผยแพร่กระบวนการของโรงเรียนที่สามารถพัฒนาโรงเรียนเป็นสุข เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นได้

ระดับ/ คะแนน เกณฑ์	ระดับเริ่มต้น (Beginning) ๑ คะแนน	ระดับก้าวหน้า (Progressing) ๒ คะแนน	ระดับปรากฏผล (Accomplished) ๓ คะแนน	ระดับเป็นต้นแบบ (Exemplary) ๔ คะแนน
๒.๓) ร่วมมือกับพ่อแม่ผู้ปกครองในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้เรียน	พ่อแม่ผู้ปกครอง			
๓) สภาพแวดล้อมเป็นสุข โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ปลอดภัย อบายมุข และเอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนยังไม่ได้ร่วมมือกับครอบครัว และชุมชน จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ปลอดภัย อบายมุข และเอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนมีแผนพัฒนาและลงมือปฏิบัติร่วมกับครอบครัวผู้เรียน และชุมชน จัดสภาพแวดล้อมแล้ว	☐ โรงเรียนดำเนินการตามแผนพัฒนาจนสภาพแวดล้อมมีความปลอดภัย ปลอดภัย อบายมุข และเอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนสามารถอธิบาย/ สาธิต/ เผยแพร่กระบวนการพัฒนา <u>สภาพแวดล้อมเป็นสุข</u> เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นได้
๔) ครอบครัวเป็นสุข ๔.๑) มีสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่ดี ๔.๒) พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง ๔.๓) ลดและป้องกันปัจจัยเสี่ยงต่างๆ	☐ โรงเรียนยังไม่ได้ดำเนินการส่งเสริม/ พัฒนากระบวนการทำงานเพื่อสร้าง <u>ครอบครัวเป็นสุข</u> ร่วมกับครอบครัวของผู้เรียน	☐ โรงเรียนมีแผนพัฒนาและลงมือปฏิบัติตามแผนร่วมกับครอบครัวของผู้เรียน	☐ โรงเรียนดำเนินการตามแผนพัฒนาจนครอบครัวผู้เรียนส่วนใหญ่มีลักษณะตามเป้าหมายข้อ ๔.๑ ๔.๒ และ ๔.๓	☐ โรงเรียนสามารถอธิบาย/ สาธิต/ เผยแพร่กระบวนการพัฒนา <u>ครอบครัวเป็นสุข</u> เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นได้
๕) ชุมชนเป็นสุข เป็นแบบอย่าง และร่วมมือกับโรงเรียนในการส่งเสริมพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนยังไม่ได้ร่วมมือกับชุมชนในการ เป็นแบบอย่าง และร่วมมือกันส่งเสริมพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนมีแผนพัฒนาและลงมือปฏิบัติตามแผนร่วมกับชุมชนในการเป็นแบบอย่าง และส่งเสริมพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนดำเนินการตามแผนพัฒนาร่วมกับชุมชนจนเป็นแบบอย่าง และร่วมกันส่งเสริมพัฒนาสุขภาวะผู้เรียน	☐ โรงเรียนสามารถอธิบาย/ สาธิต/ เผยแพร่กระบวนการพัฒนา <u>ชุมชนเป็นสุข</u> เพื่อเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นได้

เกณฑ์การตัดสิน

เมื่อได้คะแนนจากฉันตามติของที่ประชุมแล้ว นำคะแนนรวมมาเทียบกับเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ระดับ ๑ เริ่มต้น (Beginning)	มีคะแนนรวม ๕ - ๙ คะแนน
ระดับ ๒ ก้าวหน้า (Progressing)	มีคะแนนรวม ๑๐ - ๑๒ คะแนน
ระดับ ๓ ปราบกฏผล (Accomplished)	มีคะแนนรวม ๑๓ - ๑๕ คะแนน และทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับ ๒ ขึ้นไป
ระดับ ๔ เป็นต้นแบบ (Exemplary)	มีคะแนนรวม ๑๖ - ๒๐ คะแนน และทุกองค์ประกอบอยู่ในระดับ ๓ ขึ้นไป